

Ein ógloymandi ferð gjøgnum Alpulandið

Í hesi seinastu ferðagrein sini úr Eysturriki skrivar Eiden Müller, blaðmaður um hetta avbera vakra landið við sjálvum — Wien — »Stadt meiner Träume« — dreyrabyinum í miðdeplinum

Tað vil so vera, at hin fremmandi, sum fyrstu ferð vitjar Alpulandið Eysturriki, roynir at gera seg eitt sindur kunnigan við søgu tess, hvussu fólk- ið, ið har býr, trívist, hvussu livikorini eru, hvat ið tey takast við dag og dagliga og so framvegis. Skuldi verið greitt frá hesum út í esir, hevði tað fylt fleiri bókur, so tað er ógjørlegt.

Í teimum undanfarnu greinum varð sagt eitt sindur frá tí vakra landsparti Tyrol, men landið eigur eisini margar aðrar vakrar landslutir, og eyðkent fyri teir allar man vera, at fólk ið býr í hesum litla landi — einaferð millum stórveldini í vesturheimi — er so hjartaligt í atferðum sínum móti tí fremmandi, so at ein nærum kundi trúð, tað vóru landsmenn, ein hitti.

Fyrsta skrivliga tifar um Donau-landið

Í einum »dokumenti« frá 996 finnur ein fyrstu ferð navnði Östariçi nýtt um tað landaokið, sum í dag er Eysturriki: Österreich.

Søga landsins er sostatt aldargomul. bæði undir týskum og ungarskum ræði. Og bardagarnir vóru mangir: fyrst undir bardagan á 1278 við Dürnkut, tá ið Habsburg'arin Otto vann á Otokar, heroga av Eysturriki, byrjaði landið fyrri álvara at koma sær burtur úr øllum ruðleika. Tað var meðan habsburgskir keisarar gjøgnum mong ár ráddu, at Eysturriki so við og við gjørdist stórveldi — og maximilian I sameindi øll Habsburg-økini undir ræðið hjá sær — sjálvt Spania var eitt skifti undir Habsburgarunum, somuleiðis Ungarn og Pólland. Maria Theresia, keisarinna, hevði burgarnar, somuleiðis Ungarn og Pólland. Maria Theresia, keisarinna, hevði svårt við at fáa endarnar at rokka saman í stóra ríki sínum, har hon hevði alt vald fram til endan av 18. öld. Á tiltiknu Winer-kon-

Eiden Müller, blaðmaður skrivar

gressini var hin stóri maðurin Metternich, fúrsti. Aftaná blóðigum samanbrestum í Wien í 1848, varð táverandi keisarin tvungin at leggja frá sær og lata valdið til bróðursonin Franz Josef, sum hevði hetta vald við harðari hond fram til endan av fyrra heimsbardaga, tá Habsburgarættin varð frákyrd og landið gjørdist lýðveldi. Bert týsku partarnir av landinum vóru eftir, og kreputiðir av teimum ringastu komu skjótt at seta teirra dám á dagligu tilveru eysturrika. Men hesir vórðu hjálptir av vinarligum fólkaslogum í europeiska vesturheiminum fram til 1938, tá ið Adolf Hitler gjørdi enda á eysturrikska lýðveldinum og frandið sít tiltikna »Anschluss«, sum innlimði Eysturriki í Týskland. Nú fylgdu mong svár ár fram til endi gjørdist á triðja ríki Hitlers í 1945; hetta ár gövu sameindu stórveldini í Jalta eysturrikarum tað lýtið, at land teirra skuldi fáa viðgerð sum eitt frælst og ikki hersett ríki — men hetta lýfti varð ikki hildið, og Eysturriki gjørdist av nýggjum hersett land mong ár fram eftir.

Tað kom at verða ein ring tíð, ikki minst hjá heima fólkinum í stórbýnum Wien, hövuðsstaðnum, har skjótt hungur og hall var um at gera enda á heima fólkinum. Tað kundi eini hjún í Wien við tveimum smábørnum vita at

greiða frá, tá ið eg fyrstu ferð vitjaði tey aftaná krigslok í heiminum í Pyrkerasse. Undir øllum krignum hevði maðurin, tvingaður uppi týska nazista-herin, verið krigsfangi í Italia, heima sat konan einsamall við báðum smádotrum sínum, 5-6 og 8 ára gomlum. Tað var bert hendinga ferð mamman fekk mjólkardropa at geva teimum, og tey nærum svøldaðu hesi mongu krigsár og fyrstu árinu aftaná 1945.

Livihættir

Nú var skilið tibetur vorðið betri, fyrstu ferð eg hitti húskið einaferð í 1950-árunum. Maðurin hevði fingið aftur gamla starv sitt innan jarnbreytaumstingina í Wien, og bórini vóru farin at trivast aftur. Livikorini batnaðu so hvørt, Eysturriki er ríkt idnaðar- og landbúnaðarland — og so tað, ið ikki hevur minst at siga: fremmandafólk, turistar, floyma inn yvir landmark og leggja væl av peningi eftir. Men eingin eigur at óvunda landsins borgarum henda vinning, teir hava tað meiri enn uppiborið aftaná tey mongu fátækra- og hungursár.

Seinasta fólkateljingin visir, at eini 35% av fólkinum hava arbeiði teirra innan idnað og handverk, nakað tað sama tal innan jarðarbrúk og eini 16% innan handil og samferðslu. Jarn- og stáldnaðurin ger mest um seg í býnum Linz. Jarðarbrúk og skógarráktur ger mest um seg í landspartunum Niederösterreich og Burgenland — 37% av øllum landinum eru skógir — í Europa eru Svøríki og Finland einans fremri. Eysturriki nýðist at flyta inn hópin av rávøru (fremst til tekstil og kemiska idnaðin, men eisini kol, olju og gummil), og eisini hópur av matvøru nýðast teir at flyta inn. Men politisku broytingar í øðrum Donau-londum hevur minkað um útflutningsmøguleikarnar hjá Eysturriki.

»Wien, Wien nur Du allein...« ljóðar sangurin í hövuðsstaðnum í Eysturriki

Eysturrikska matkynstrið

Einaferð var ein týskur luttakari á Wiener-kongressini komin á tal við heimsgitna statsmannin Metternich, fúrsta, og franska starvsbróður hansara, Talleyrand — hesir báðir vóru í drúgvari samrøðu. Men ikki untist týskaranum at frætta um ríkisloyndarmál, sum hann hevði vónað, men hann kom at verða vitni til, hvussu Metternich gjølla greiddi frá, hvussu ein rættur »Zwetschgknödel« (blommur bakaðar í einum slog av deiggi) varð evnaður til! Soleiðis er í Wien, maturin har hevur alt at týða fyrri Wiener'an. Eysturrikar vilja sleppa at eta — og eta tað sum frægast er. Hann er gitin fyrri »matmentan« sína, og næst franskmønnum eru teir fremstu »gourmetar í Europa! Í Wien finst alla staðni teir sonevndu »Beiseln«, smáar matstovur um allan býn, og har eru eyðkennini í Wien í útjadarunum av stórbýnum, í Grinzig og Sievering, har tey eisini bjóða ársins vin: Heuriger. Gitin matslog eru Gullasch, Leberknödel, Wienerndfleisch, Kalbfleisch Palatschinken og ikki at gloyma Sacher-torte — sjokolátukøka við abrikosifyllu.

Kaffi er alla staðni vælumløkt, annaðhvørt ein helst skoytir um »einen Schwarzen« (mokka) ella Milch-Kaffe (við heitari mjólk).

Heitar summardagar vilja wien'arar helst hava ein sonevndan »Gespritzte«, vin og sodavatn í sama glasi...

Wien er stórbýur, ein ikki kann sammeta við aðrar stórbýir í Miðeuropu. Hann er hövuðsstaður í teimum 9 sambandslondum (Bundesländern), ið tilsamans mynda ríkið

Eysturriki. Hann er býttur sundur í 26 býarportum (Bezirke), býurin hevur alla sína tíð verið ein sonn verja fyrri kristintrúnna og vesturlendskari mentan. Landslagið uttanum Kahlenberg setir ein sjáldsaman dám á Wien. Eysturrikið er gitið fyrri mótavøru og list-idnað sin. Stórt tal av verksmiðjum í og uttanfyri Wien framleiðir maskinur, gummio og postalinsvørur, fótubúnað og aðrar leðurvørur, radiotól, medisins og matvørur.

Hvørt ár í mars og september verða hildnar vorustevnur í Wien, og handelsmen úr øllum heiminum leita til Donau-stórbýn at vísa fram, hvat teir kunnu bjóða.

Úr nýggjari søgu Wiens er vert at nevna, at seinni heimsbardagin gjørdi enda á Habsburgaræðinum, og landið gjørdist lýðveldi (republikk). Næstu árin var innanhýsis stríðið mangan hart og blóðugt, og í juli 1934 myrdu nazistar Engelbert Dollfuss, kanslara. Schussnig, eftirmaður hansara, noyddist at dvina fyrri Adolf Hitler í 1938. Undir seinna heimsbardaga var Wien fyrri mongum álvarssomum álopum, bumboflogfór hjá teimum sameindu framdu 53 stóralop, og tá ið av-

tornaði í 1945, tá ið kriggið var liðugt, lá fimta hvørt hús í stórbýnum í sori! Tibetur er eydnast íbúgvunum at reisa Wien av nýggjum, sum ein enn meiri stásligur miðdepl í Europa enn áður. Hövuðsgatan Ringstrasse, hugtekur ein meir enn nøkur onnur hövuðsgata í Europa.

Sum nevnt er Eysturriki uppbyggt av 9 sambandslondum, ella Ländern: sjálvt Wien, síðani Niederösterreich, Burgenwald, Steiermark, Oberösterreich, Kärnten, Salzburg, Tyrol og Vorarlberg — allir hesir landspartar við sínum eyðkenni. Fram móti markinum til Czekoslovakia liggur Niederösterreich og móti Ungarn, Burgenland. Ein yndisligur býur í hesum landsparti er aldargamli Eisenstadt fram við Neusiedler See. Í Steiermark finnur ein stóra býn Graz; ógjørlegt hevði verið at reksað enn fleiri av fremstu og mest søgu-gitnu býum landsins upp — men tað er ikki ætlanin á hesum sinni — eisini tí at tað ikki vildi verið rættvisgerð móti teimum mongu eins søguliga gitnu býnum og teir longu nevndu.

Men leitist sjálvi til Eysturrikis — tit verða ikki vónsvikin.

